

УДК 339.9+336:327

DOI 10.32342/2074-5354-2023-1-58-17

О.І. ШНИРКОВ,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ (Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-2493-4284>

Р.О. ЗАБЛОЦЬКА,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ (Україна)
<https://orcid.org/0000-0001-7174-8946>

О.А. ЧУГАЄВ,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ (Україна)
<https://orcid.org/0000-0003-3315-2919>

ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОПОМОГИ КРАЇН – ЧЛЕНІВ ЄС УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У статті розглядається питання економічної допомоги країн – членів ЄС Україні для подолання негативних наслідків військової агресії Російської Федерації проти України. Доведено, що для України принципово важливим стає питання збереження макроекономічної стабільності в умовах зростання її військових витрат, суттєвого зменшення бюджетних надходжень, необхідності підтримки певного рівня соціальних видатків, суттєвого зменшення експортного потенціалу та часткової російської інфраструктурної блокади. Тому фінансова підтримка України з боку ЄС у 2022 р. та подальшому стає важливою як ніколи раніше. Запропоновано економіко-математичні моделі на основі регресійно-кореляційного методу щодо виявлення детермінант економічної допомоги ЄС Україні. Результати аналізу свідчать, що загальна допомога Україні значуще корелює з торговельними зв'язками країни-донора з Україною, наявністю спільного кордону з РФ, обернено з величиною економіки країни-донора. Фінансову допомогу найбільше надають країни з більшою часткою мігрантів з України. Гуманітарна допомога корелює значуще тільки з імпортом в Україну. Військова допомога залежить від величини економіки донора та наявності спільного кордону з РФ. Не знайдено доказів впливу на допомогу Україні таких показників: прямі інвестиції в Україну, відстань від України, сумарна допомога у розвитку країнам світу.

Дослідження дозволяє зробити висновок, що серед країн – членів ЄС основними донорами під час російсько-української війни стали Німеччина, Польща та Франція, а у відносному вимірі країни Балтії та Польща. Майбутній розвиток економіки та зовнішньої торгівлі України в цілому і, зокрема, з країнами – членами ЄС значною мірою буде залежати від відновлення зруйнованої експортної структури країни та доступу до морів.

Ключові слова: економічна допомога, фінансова підтримка, країни донори, країни – члени ЄС, військова агресія Росії, зовнішня торгівля.

JEL: F45, J62

Постановка проблеми. Одним із багатьох наслідків російської війни проти України є те, що західні країни надали Україні значну економічну допомогу. Зараз Україна в значному обсязі отримує економічну допомогу від країн – членів ЄС з метою підтримки макроекономічної стабільності, виплат заробітних плат і пенсій та протистояння російській агресії

Іноземна допомога може передбачати передавання фінансових ресурсів або товарів (наприклад, продовольства чи військового обладнання), технічні консультації та навчання у формі грантів або пільгових кредитів (наприклад, експортні кредити). Країни також надають допомогу для полегшення страждань, викликаних природними або спричиненими людиною катастрофами, такими як голод, хвороби та війни, для сприяння економічному розвитку, сприяння створенню або зміцненню політичних інститутів, а також для вирішення різноманітних транснаціональних проблем, включаючи хвороби, тероризм, інші злочини та руйнування навколишнього середовища. Оскільки більшість програм іноземної допомоги розроблені для досягнення кількох із цих цілей одночасно, важко визначити одну з них як найважливішу.

Історично найпершою формою іноземної допомоги була військова допомога, спрямована на допомогу воюючим сторонам, які певним чином вважалися стратегічно важливими для країн-донорів. Використання інституту військової допомоги в сучасну епоху почалося у XVIII ст., коли Пруссія субсидувала деяких своїх союзників. Європейські держави у XIX і XX ст. надавали великі суми грошей своїм колоніям, окрім іншого, для покращання інфраструктури з метою збільшення економічного виробництва колонії.

Структуру та обсяг зовнішньої допомоги сьогодні можна простежити за двома основними подіями після Другої світової війни:

(1) реалізація плану Маршалла щодо відновлення економіки 17 країн Західної та Південної Європи, собівартістю 145 млрд дол. у сучасному еквіваленті. Це,

зрештою, призвело до більш тісного союзу з Німеччиною та іншими країнами комуністичного блоку. НАТО та ООН, які були створені після війни, є частково результатом такої допомоги;

(2) заснування важливих міжнародних організацій, включаючи ООН, МВФ і Світовий банк. Ці міжнародні інституції відіграють важливу роль у розподілі міжнародної допомоги, визначенні критеріїв отримання допомоги та оцінці впливу іноземної допомоги на економічний і соціальний розвиток.

Сучасна іноземна допомога вирізняється не лише тим, що вона має різносторонній характер, але й її розміром, який досягає трильйонів доларів, великою кількістю країн-донорів і прозорим механізмом надання. Хоча іноземна допомога вирішує такі гуманітарні проблеми, як бідність, голод і хвороби, для багатьох також очевидно, що іноземна допомога запобігає війнам і конфліктам та рятує життя багатьом людям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Література щодо ефективності іноземної допомоги здебільшого стосується питань аналізу її впливу на економічний розвиток країн-реципієнтів. Слід зазначити, що серед науковців не існує консенсусу щодо того, чи справді іноземна допомога має якийсь вплив на загальні результати розвитку, і якщо так, то якою мірою. Деякі дослідження виявили, що іноземна допомога має потужний і позитивний вплив на економічне зростання в країнах-реципієнтах, тоді як інші стверджують про значний позитивний ефект лише в країнах з належним рівнем інституційного розвитку.

В економічній літературі існує два підходи до аналізу основних детермінант надання економічної допомоги закордонним країнам [1]. Перший підхід розглядає розподіл іноземної допомоги між країнами з різними рівнями потреб (наприклад, на основі рівня ВВП на душу населення, коефіцієнта бідності та дитячої смертності), інституційною здатністю поглинати надходження допомоги, економічним потенціалом, історичними зв'язками з кра-

їнами-донорами та стратегічною важливістю. Багато країн-донорів, як правило, надають перевагу наданню економічної допомоги колишнім колоніям або країнам з метою їх економічної підтримки задля досягнення перспектив економічного розвитку [2; 3]. Те саме стосується і стратегічних інтересів, хоча їх важливість суттєво різниться між країнами-донорами. Така допомога надається у сфері військової підтримки, координації єдиної позиції в рамках діяльності міжнародних інституцій, а також для забезпечення регіональної стабільності [4; 5; 6].

Другий підхід полягає в аналізі розмірів економічної допомоги в контексті зміни стратегічної важливості країни-партнера [7]. У часи холодної війни іноземна допомога (частково) використовувалася як інструмент отримання політичної лояльності з боку лідерів країн, що розвиваються. Згорання обсягів допомоги, яке спостерігалось в 90-х рр. ХХ ст., можна пояснити зменшенням значимості стратегічного детермінанта іноземної підтримки, що і спричинило падіння загального рівня допомоги [8].

В економічній літературі питання військової агресії Росії проти України зосереджуються переважно на аналізі санкцій та інших заходів, спрямованих на посилення тиску на російську економіку та зменшення її потенціалу вдаватися до військової агресії [9; 10]. Як зазначають іноземні та українські фахівці, відновлення української економіки і суспільства має включати три окремі фази: 1) реагування на надзвичайні ситуації (схоже на реагування на стихійне лихо, що вразило країну); 2) швидке відновлення критичної інфраструктури та послуг для відновлення основних функцій економіки та уряду; 3) закладення основ для швидкої, сталої траєкторії зростання [11]. Менше уваги в літературі було приділено заходам підтримки для країн, які постраждали від зовнішньої військової агресії. Тому аналіз систематичних даних економічної допомоги країн ЄС Україні надасть можливість виявити фактори економічної допомоги країн Заходу, а саме ЄС і її секторальний розподіл.

Мета статті. Мета дослідження полягає у визначенні обсягів, структури та факторів допомоги Україні з боку окремих країн ЄС в умовах російсько-української війни 2022 р.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Сучасні тенденції надання допомоги Україні з боку ЄС. Економічна інтеграція України в ЄС з 2014 р. відбувається в умовах російської агресії та окупації значної частини території країни. Це створює суттєві проблеми та перешкоди на цьому шляху, значні ризики для соціально-економічного розвитку України, а також є унікальним випадком в історії розширення ЄС.

З початком активної фази російської агресії у 2022 р. в економічних відносинах України з ЄС спостерігаються нові тенденції. У цей період для України принципово важливим стає збереження макроекономічної стабільності в умовах зростання військових витрат, суттєвого зменшення бюджетних надходжень, необхідності підтримки певного рівня соціальних видатків, суттєвого зменшення експортного потенціалу та часткової російської інфраструктурної блокади. Тому на перший план в економічних відносинах України з ЄС у 2022 р. виходить фінансова підтримка нашої країни.

Від початку активної фази російської агресії у 2022 р. ЄС, його фінансові інституції, країни – члени Євросоюзу з березня до вересня терміново мобілізували в цілому 21,6 млрд євро для підтримки економічної, соціальної, фінансової стійкості України у різних формах макрофінансової підтримки, бюджетної підтримки, екстреної, кризової та гуманітарної допомоги. Відповідно внесок ЄС та фінансових інституцій – 12 млрд євро, країн – членів Євросоюзу – 7,3, Європейського фонду миру – 2,6 млрд євро [12].

У червні Європейська комісія запропонувала і Європейська рада схвалила 9 млрд євро термінової макрофінансової допомоги на 2022 р. Був також наданий грант на 120 млн євро для підтримки стій-

кості розбудови держави. Європейський інвестиційний банк забезпечив 668 млн євро для термінових фінансових потреб держави. У рамках всесвітньої компанії «Stand up for Ukraine» у липні було схвалено бюджетну підтримку на 500 млн євро. Європейський банк реконструкції та розвитку також надав кредити на суму в 1 млрд євро для підтримки переміщених внаслідок війни осіб. У рамках Європейського фонду миру з бюджетом у 5,69 млрд євро на період 2021–2027 рр. з максимальними річними витратами від 420 млн євро до 1,132 млрд євро Україні надана фінансова допомога у розмірі 2,6 млрд євро.

ЄС також надав гуманітарну допомогу на суму більше ніж 880 млн євро з метою забезпечення доступу до товарів та послуг першої необхідності як в країнах ЄС, так і в Україні для цивільних осіб, які постраждали від російської агресії. Така допомога надається за різними програмами та інструментами ЄС і передбачає доступ до води, їжі, медпрепаратів, медичного обслуговування, медичного обладнання, освіти, а також підтримку малих та середніх підприємств, сільськогосподарства, забезпечення енергобезпеки, кібербезпеки, свободи засобів масової інформації, відновлення дрібної інфраструктури тощо. 4 березня 2022 р. ЄС активував механізм тимчасового захисту для біженців з України, яким було надано право на перебування в країнах-членах спочатку до 4 березня 2023 року, а нещодавно було продовжено ще на один рік до 4 березня 2024 р. Крім цього, механізм передбачає доступ до ринку праці, житла, соціального забезпечення, медичної допомоги, освіти. За 7 місяців до ЄС в'їхало 7,2 млн громадян України. У квітні оператори зв'язку ЄС та України підписали Спільну заяву щодо запровадження доступного або безкоштовного роумінгу та міжнародних дзвінків між ЄС та Україною, до якої вже приєдналися 70 європейських операторів. У вересні також було підписано Спільну заяву провайдерів послуг з переказу коштів, яка передбачає зниження комісій за послуги з перека-

зу коштів в Україну, комісій до обмінних курсів євро або гривні.

Майбутній розвиток економіки та зовнішньої торгівлі України у цілому та з країнами – членами ЄС зокрема, значною мірою буде залежати від відновлення зруйнованої експортної структури країни та доступу до морів. Тому принципово важливим є рішення ЄС започаткувати спеціальну платформу – «Платформу відбудови України», яку очолюють Європейська комісія та Уряд України. З метою підтримки відбудови України Комісія запропонувала створити також Фонд «RebuildUkraine». Фонд розглядається як основний правовий інструмент ЄС для відновлення України, буде інтегрований до бюджету ЄС, надаватиме кредити та гранти, фінансове управління пов'язуватиметься з інвестиціями та реформами. В основу його діяльності буде покладено досвід Фонду відновлення та стійкості ЄС, який вже має практику подолання кризових ситуацій у різних країнах ЄС та в ЄС у цілому.

У 2023 р. дефіцит Державного бюджету України планується на рівні 20% ВВП. Цей дефіцит покриватиметься шляхом подальшої допомоги партнерів, перш за все ЄС, США, МВФ та інших донорів у розмірі 38 млрд дол. ЄС планує залучити до 18 млрд євро у вигляді кредитів та грантів з метою фінансування близько половини очікуваного бюджету України у 2023 р. Для цього розглядаються три варіанти. Перший, найбільш вигідний з точки зору Європейської комісії, дає можливість позичати гроші під так званий запас міцності, або різницю між максимальною сумою, яку Союз може залучити від країн-членів, і фактичними витратами ЄС. Другий – надання країнами бюджетних гарантій Комісії, які покриватимуть 100% суми, а не 61%, як це відбувається наразі. Третій – на основі другого варіанта, але без національних гарантій (у цьому випадку Комісія повинна буде скоротити заплановані витрати Союзу, запозичувати та надавати кредити на зворотній основі)

[13]. Таким чином, економічна допомога Україні у сучасних умовах з боку ЄС та його інституцій безпосередньо формується та суттєво доповнюється допомогою окремих країн – членів ЄС.

Методика моделювання впливу факторів на допомогу Україні. Для оцінки впливу факторів використано методи економіко-математичного моделювання. Спочатку було застосовано кореляційний аналіз для виявлення потенційних факторів, що можуть бути використані для побудови регресійних моделей допомоги Україні в умовах війни. Регресійні моделі також перевірені на стійкість до статистичних викидів.

Як залежну змінну було використано загальні зобов'язання надати допомогу Україні, прийняті на рівні країн – членів ЄС в період 24 січня – 3 жовтня 2022 р. (Aid), а також її компоненти: фінансову (Fin), гуманітарну (Hum), військову (військово-технічну) (Mil) в мільярдах євро за даними Statista [14]. Цю величину взято у відносному вимірі – з поправкою на величину економіки, тобто у відсотках від ВНД 2021 р. з поправкою на курс 0,85 євро за долар у 2021 р. за даними [15]. Ці обсяги не включають допомогу Україні з боку наднаціональних установ ЄС (16,24 млрд євро).

Як потенційні фактори розглядаємо такі:

– Експорт товарів України в країну-донора у 2021 р, % ВНД 2021 р. (Exp) [16];

– Імпорт товарів України з країни-донора у 2021 р., % ВНД 2021 р. (Imp) [16];

– Прямі іноземні інвестиції країни-донора в Україну станом на кінець 2020 р., % ВНД 2021 р. (FDI) [17];

– Частку громадян України у всіх діючих дозволах на проживання в країні-донорі станом на кінець 2021 р. або 2020 р. за відсутності новіших даних, % (Migr) [18];

– Відстань між географічними центрами країни-донора та України, км (Dist) [19];

– Наявність у країни-донора спільного кордону з РФ: бінарна змінна, що приймає значення 1 – так або 0 – ні (Border);

– Надання сумарної офіційної допомоги у розвитку всім країнам світу

в 2020 р., % ВНД країни-донора 2021 р. (ODA) [20];

– Логарифм ВНД 2021 р., млрд дол (lnGNI) [15].

Результати моделювання. У табл. 1 наведено результати розрахунку вхідних даних для подальшого аналізу. Якщо в абсолютних цифрах найбільшими донорами України серед країн стали Німеччина (3,3 млрд євро), Польща (2,94) і Франція (1,15), то у відносному вимірі – Латвія (0,99% її ВВП), Естонія (0,89), Польща (0,54), Литва (0,46), Словаччина (0,23).

Розглянемо тепер структуру допомоги. Найбільшими абсолютними донорами фінансової допомоги були Німеччина (1,15 млрд дол.), Польща (1,02), Франція (0,8), Італія (0,5), відносними – Польща (0,18% її ВВП), Португалія (0,12), Латвія (0,06%). Найбільшими абсолютними донорами гуманітарної допомоги були Німеччина (0,95 млрд євро), Австрія (0,55), відносними – Австрія (0,14% її ВВП), Литва (0,09), Чехія (0,05). Найбільшими абсолютними донорами військової допомоги були Польща (1,82 млрд євро), Німеччина (1,2), відносними – Латвія (0,93% її ВВП), Естонія (0,86), Литва (0,35), Польща (0,33), Словаччина (0,22).

Що стосується потенційних факторів, найбільш інтенсивні торговельні зв'язки з Україною мали Литва (2,9% її ВВП), Угорщина (1,8), Словаччина (1,7), Польща (1,6), Латвія (1,3). Найбільш інтенсивні інвестиційні зв'язки з Україною мали Нідерланди (1,0% їх ВВП), Естонія (0,5), Австрія, Литва, Латвія (0,3), але зазначимо, що до вибірки не потрапив Кіпр через відсутність даних за залежною змінною. Найтісніші міграційні зв'язки з Україною мали Польща (68% дозволів на проживання іноземцям припадало на громадян України), Чехія (45), Литва (34), Угорщина (28). Найбільш інтенсивними донорами офіційної допомоги для розвитку країн світу традиційно були Швеція (0,98% її ВВП), Німеччина (0,67), Данія (0,64), Франція і Нідерланди (0,53).

Таблиця 1

Показники допомоги на рівні країн – членів ЄС для України

	Aid	Fin	Hum	Mil	Exp	Imp	FDI	Migr	Dist	Bor	ODA	GNI
Австрія	0.138	0.002	0.136	0.000	0.192	0.180	0.348	1.96	1239	0	0.277	477
Бельгія	0.043	0.000	0.023	0.019	0.109	0.124	0.014	1.15	1934	0	0.393	605
Хорватія	0.052	0.000	0.017	0.035	0.067	0.099	0.007	3.42	1267	0	0.113	68
Чехія	0.169	0.000	0.048	0.121	0.521	0.545	0.071	44.94	1151	0	0.110	271
Данія	0.112	0.014	0.011	0.086	0.070	0.074	0.083		1703	0	0.644	410
Естонія	0.889	0.000	0.033	0.856	0.472	0.475	0.520	7.57	1205	1	0.140	36
Фінляндія	0.062	0.031	0.019	0.012	0.036	0.101	0.032	5.07	1544	1	0.420	304
Франція	0.045	0.031	0.005	0.009	0.030	0.059	0.035	0.50	2183	0	0.533	3002
Німеччина	0.089	0.031	0.026	0.032	0.066	0.144	0.053	1.59	1514	0	0.674	4351
Греція	0.087	0.000	0.000	0.087	0.098	0.228	0.017	3.16	1276	0	0.150	217
Угорщина	0.033	0.000	0.033	0.000	0.918	0.889	0.224	28.06	881	0	0.236	177
Ірландія	0.022	0.000	0.022	0.000	0.026	0.062	0.007	1.26	2783	0	0.265	372
Італія	0.038	0.028	0.002	0.008	0.163	0.126	0.016	6.47	1623	0	0.207	2125
Латвія	0.988	0.062	0.000	0.926	0.757	0.552	0.282	3.28	1043	1	0.107	38
Литва	0.464	0.019	0.093	0.353	0.911	2.038	0.333	34.35	905	1	0.114	63
Люксембург	0.003	0.000	0.000	0.003	0.001	0.001	0.059	1.95	1821	0	0.021	2125
Нідерланди	0.064	0.041	0.003	0.020	0.224	0.100	0.974	1.08	1875	0	0.527	1012
Польща	0.537	0.186	0.018	0.332	0.812	0.771	0.133	68.22	941	1	0.126	644
Португалія	0.124	0.119	0.000	0.005	0.138	0.036	0.004	5.13	3270	0	0.170	247
Румунія	0.004	0.000	0.004	0.000	0.553	0.285	0.008	2.46	541	0	0.111	279
Словаччина	0.229	0.000	0.010	0.219	0.885	0.818	0.187		844	0	0.125	113
Словенія	0.097	0.000	0.000	0.097	0.124	0.474	0.103	1.47	1243	0	0.149	61
Іспанія	0.029	0.016	0.007	0.005	0.117	0.068	0.006	2.83	2880	0	0.191	1433
Швеція	0.091	0.025	0.016	0.049	0.017	0.112	0.080	1.11	1533	0	0.983	646

У табл. 2 наведено результати кореляційного аналізу. Загальна допомога Україні і військова зокрема, значуще корелює з торговельними зв'язками країни-донора з Україною, наявністю спільного кордону з РФ, обернено – величиною економіки країни-донора. Гранично значуща кореляція є з прямими інвестиціями в Україну та географічною близькістю з Україною. Найбільшу фінансову допомогу надають країни з більшою часткою мігрантів з України, гранично значуща кореляція з наявністю кордону з РФ. Гуманітарна допомога корелює значуще тільки з імпортом в Україну. Цікаво, що традиційна інтенсивність донорства допо-

моги у розвитку корелює з рівнем допомоги України незначуще негативно.

Серед потенційних факторів найбільше пов'язані експорт та імпорт України, меншою мірою вони також пов'язані з міграцією та відстанню, тому надалі також будемо використовувати й суму експорту та імпорту, якщо це доцільно. Це має бути враховано при оцінці ризиків мультиколінеарності при побудові регресійної моделі.

У табл. 3 і 4 подано регресійні моделі після відсіювання факторів із статистично незначущими регресійними коефіцієнтами за *t*-критерієм. Вплив цих факторів несуттєвий після урахування факторів,

Таблиця 2

Кореляція між показниками допомоги Україні та її потенційними факторами

	Aid	Fin	Hum	Mil	Exp	Imp	FDI	Migr	DistU	Bor	ODA	GNI
Aid	1.00											
Fin	0.32	1.00										
Hum	0.13	-0.17	1.00									
Mil	0.98	0.19	0.04	1.00								
Exp	0.56	0.21	0.24	0.52	1.00							
Imp	0.46	0.07	0.43	0.42	0.82	1.00						
FDI	0.38	0.03	0.25	0.37	0.30	0.25	1.00					
Migr	0.31	0.51	0.26	0.20	0.70	0.63	0.04	1.00				
DistU	-0.35	0.15	-0.26	-0.36	-0.62	-0.55	-0.20	-0.39	1.00			
Bor	0.56	0.35	0.22	0.56	0.35	0.44	0.41	0.52	-0.36	1.00		
ODA	-0.28	-0.01	-0.04	-0.29	-0.44	-0.35	0.06	-0.30	0.20	-0.27	1.00	
lnGNI	-0.57	0.13	-0.15	-0.60	-0.50	-0.51	-0.19	-0.13	0.43	-0.39	0.46	1.00

Примітка. За максимальної кількості спостережень з доступними даними (24) такі кореляції Пірсона статистично значущі при $p < 0,01$: 0,52; при $p < 0,05$: 0,41; при $p < 0,1$: 0,35, згідно з t -критерієм. Для кореляції з *Bor* вказано кореляції Спірмана.

Таблиця 3

Результати регресійного аналізу факторів загальної допомоги Україні з боку країн – членів ЄС під час війни

Змінні	Aid	Aid	Aid	Aid	Aid	Aid	Aid	Aid
<i>Y</i> -перетин	0,40** (0,17)	0,29** (0,12)	-0,29** (0,13)	-0,15 (0,096)	0,53** (0,25)	0,38* (0,22)	-0,45** (0,17)	-0,30* (0,16)
<i>Exp</i>					0,30* (0,16)	0,24* (0,13)	0,25* (0,14)	0,21* (0,12)
<i>Bor</i>	0,43*** (0,088)	0,58*** (0,066)	0,39*** (0,085)	0,55*** (0,067)				
<i>GNI</i>	-0,052* (0,027)	-0,034* (0,018)	2,16** (0,77)	1,36** (0,56)	-0,075* (0,037)	-0,051 (0,033)	3,11*** (1,00)	2,21** (0,93)
R^2	0,69	0,86	0,73	0,88	0,42	0,34	0,53	0,42
p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,003	0,017	0,000	0,004
N	24	23 (без Фінляндії -3s)	24	23 (без Фінляндії -2,9s)	24	23 (без Латвії +2.4s)	24	23 (без Латвії +2.1s)

Примітка. У табл. 3 і 4 залежні змінні вказано за стовпчиками, незалежні – за рядками. Значущість коефіцієнтів регресії: * при $p < 0,1$, ** при $p < 0,05$, *** при $p < 0,01$, згідно з t -критерієм. У дужках – стандартні похибки. При виключенні викидів показано їх стандартизовані залишки у рядку N .

що залишилися у моделях. Вплив *GNI* нелінійний, тому використана додатково її трансформація за оберненою функцією, яка дає кращі результати.

Як бачимо, на загальний рівень допомоги впливає наявність спільного кордону

у країні донора з РФ. Вона збільшує в середньому рівень допомоги на близько 0,5% ВНД країни-донора. Альтернативним, але менш імовірним, поясненням може бути вплив тісноти торговельних зв'язків з Україною: збільшення експорту України на 1%

Таблиця 4

**Результати регресійного аналізу факторів складових допомоги Україні
з боку країн – членів ЄС під час війни**

Змінні	Fin	Fin	Hum	Hum	Mil	Mil
У-перетин	0,013 (0,010)	0,078 (0,0086)	0,011 (0,0076)	0,0047 (0,0037)	-0,39*** (0,13)	-0,28** (0,11)
<i>Imp</i>			0,030** (0,014)	0,035*** (0,0065)		
<i>Migr</i>	0,0013** (0,0005)	0,0014*** (0,0004)				
<i>For</i>					0,31*** (0,082)	0,44*** (0,074)
<i>1/GNI</i>					2,58*** (0,75)	1,90*** (0,61)
R^2	0,26	0,37	0,18	0,58	0,72	0,83
p	0,015	0,004	0,037	0,000	0,000	0,000
N	22	21 (без Португалії +2.5σ)	24	23 (без Австрії +4σ)	24	23 (без Фінляндії -2,5σ)

ВНД країни-донора сприяє залученню допомоги на 0,2-0,3% ВНД країни-донора. З усіх моделей видно, що менші економіки надавали непропорційно більшу допомогу Україні. З поправкою на вказані 3 фактори ми вже не можемо виділити окремий вплив прямих інвестицій чи відстані від України.

Збільшення частки громадян України серед мігрантів на 10% підвищувало фінансову допомогу на 0,013% ВВП країни-донора. Збільшення імпорту Україною з країни-донора на 1% ВНД останньої сприяло залученню гуманітарної допомоги на 0,03% ВНД країни-донора. Військова допомога залежить як загальна від величини економіки донора та наявності спільного кордону з РФ (останній збільшує на 0,37% ВНД донора).

У більшості випадків моделі пройшли перевірку на стійкість при виключенні викидів, крім шостої моделі для загальної допомоги. Також варто зробити застереження щодо моделі фінансової допомоги: виключення двох країн (Португалії та Польщі +2.0σ) призводить до незначущого впливу фактора міграційних зв'язків.

Висновки. Таким чином, серед країн ЄС основними донорами під час російсько-української війни стали Німеччина, Польща та Франція. Проте з поправкою на величину економіки країн-донорів найбільш інтенсивною була допомога від

країн Балтії та Польщі. У структурі допомоги виокремлюють фінансову, гуманітарну та військову. Німеччина надавала приблизно порівну різних компонентів допомоги, Польща та країни Балтії – більше військової, Франція і Португалія – фінансової, Австрія – гуманітарної.

Виявлено, що найбільш інтенсивно надавали допомогу (в т.ч. військову) Україні менші за величиною економіки, які межують з РФ. На інтенсивність гуманітарної допомоги впливає значення експорту в Україну для економіки країни-донора. Можливий вплив також здійснюють рівень експорту з України на загальну допомогу та наявність помітної української діаспори на фінансову допомогу, але ці два ефекти не є остаточно доведеними. Не знайдено доказів впливу на допомогу Україні таких показників: прями інвестиції в Україну, відстань від України, сумарна допомога у розвитку країнам світу.

Війна Росії проти України призвела до масового знищення промислового і людського капіталу (з урахуванням масової міграції українців). Величезні руйнування зростають з кожним днем. Тому в політичних і економічних колах України та її західних партнерів почалася дискусія щодо економічного відновлення нашої країни після закінчення війни. Зусилля з відновлення України потребуватимуть як мінімум сотні мільярдів доларів США, головним чином у формі іноземної допомоги.

Список використаної літератури

1. Olofsgård A. Foreign Aid to Ukraine: Lessons from the Literature on Strategic Foreign Aid. URL: <https://freepolicybriefs.org/2022/09/19/foreign-aid-ukraine/> (Дата звернення: 14 вересня 2022 р.)
2. Neumayer E. The pattern of aid giving: the impact of good governance on development assistance. London: Routledge Pub., 2003. 128 p.
3. Berthelemy J., Tichit A. Bilateral donors' aid allocation decisions – a three-dimensional panel analysis. *International Review of Economics & Finance*. 2004. Vol. 13, Is. 3. pp. 253–274.
4. Hess P. Force ratios, arms imports and foreign aid receipts in the developing nations. *Journal of Peace Research*. 1989. Vol.26, Is. 4. pp. 399–412.
5. Maizels A., Nissanke, M.K. Motivations for Aid to Developing Countries. *World Development*. 1984. Vol. 12. pp. 879–900.
6. Alesina A., Dollar, D. Who Gives Foreign Aid to Whom and Why? *Journal of Economic Growth*. 2000. Vol., 5. pp. 33–63.
7. Boschin A., Olofsgård A. Foreign Aid: An Instrument for Fighting Communism? *The Journal of Development Studies*. 2007. Vol. 43. pp. 622–648.
8. Lancaster C. Foreign aid: Diplomacy, development, domestic politics. University of Chicago Press. 2008. 284 p.
9. Berner R., Cecchetti S., Schoenholtz K. Russian sanctions: Some questions and answers. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/russian-sanctions-some-questions-and-answers> (Дата звернення: 14 вересня 2022 р.)
10. Bachmann R., Baqaee D., Bayer C., Kuhn M., Löschel A., Moll B., Peichl A., Pittel K., Schularick M. What if Germany is cut off from Russian energy. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/what-if-germany-cut-russian-energy>. (Дата звернення: 14 вересня 2022 р.)
11. Becker T., Eichengreen B., Gorodnichenko Y., Guriev S., Johnson S., Mylovannov T., Rogoff K., Weder di Mauro B. A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine. Centre for Economic Policy Research, London. 2022. 31 p. URL: <https://cepr.org/system/files/2022-06/BlueprintReconstructionUkraine.pdf> (Дата звернення: 14 вересня 2022 р.)
12. The European Union and Ukraine. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/FS_22_3862 (Дата звернення: 14 вересня 2022 р.)
13. У ЄС розглядають три сценарії фінансової підтримки України під час війни. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/31/7374380/> (Дата звернення: 14 вересня 2022 р.)
14. Statista. Total bilateral aid commitments to Ukraine between January 24 and October 3, 2022, by type and country or organization (in billion euros). URL: <https://www.statista.com/statistics/1303432/total-bilateral-aid-to-ukraine/> (Дата звернення: 14 вересня 2022 р.)
15. World Bank. World Development Indicators. Updated:09/16/2022. URL: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (Дата звернення: 14 вересня 2022 р.)
16. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення: 18 вересня 2022 р.)
17. IMF. Coordinated Direct Investment Survey. WORLD URL: <https://data.imf.org/?sk=40313609-F037-48C1-84B1-E1F1CE54D6D5&sId=1482331048410> (Дата звернення: 14 вересня 2022 р.)
18. EUROSTAT. All valid permits by age, sex and citizenship on 31 December of each year (migr_resvas). URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (Дата звернення: 14 вересня 2022 р.)
19. Distance between countries / DistanceFromTo. URL: <https://www.distancefromto.net/countries.php> (Дата звернення: 14 вересня 2022 р.)
20. OECD. Query Wizard for International Development Statistics. URL: <https://stats.oecd.org/qwids> (Дата звернення: 14 вересня 2022 р.)

References

1. Olofsgård A. (2022) Foreign Aid to Ukraine: Lessons from the Literature on Strategic Foreign Aid. URL: <https://freepolicybriefs.org/2022/09/19/foreign-aid-ukraine/> (Accessed 14 September 2022)
2. Neumayer E. (2003) The pattern of aid giving: the impact of good governance on development assistance. London: Routledge Pub., 128p.
3. Berthelemy J., Tichit A. (2004) Bilateral donors' aid allocation decisions – a three-dimensional panel analysis. *International Review of Economics & Finance*. Vol. 13, Issue 3, pp. 253-274.
4. Hess P. (1989) Force ratios, arms imports and foreign aid receipts in the developing nations. *Journal of Peace Research*. Vol. 26, Issue 4. pp. 399-412.
5. Maizels A., Nissanke, M.K. (1984) Motivations for Aid to Developing Countries. *World Development*. Vol. 12, pp. 879-900.
6. Alesina A., Dollar, D. (2000) Who Gives Foreign Aid to Whom and Why? *Journal of Economic Growth*, Vol. 5, pp. 33-63.
7. Boschin A., Olofsgård A. (2007) Foreign Aid: An Instrument for Fighting Communism? *The Journal of Development Studies*, Vol. 43, pp. 622-648.
8. Lancaster C. (2008) Foreign aid: Diplomacy, development, domestic politics. University of Chicago Press, 284 p.
9. Berner R., Cecchetti S., Schoenholtz K. (2022) Russian sanctions: Some questions and answers. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/russian-sanctions-some-questions-and-answers> (Accessed 14 September 2022).
10. Bachmann R., Baqaee D., Bayer C., Kuhn M., Löschel A., Moll B., Peichl A., Pittel K., Schularick M. (2022) What if Germany is cut off from Russian energy. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/what-if-germany-cut-russian-energy> (Accessed 14 September 2022).
11. Becker T., Eichengreen B., Gorodnichenko Y., Guriev S., Johnson S., Mylovanov T., Rogoff K., Weder di Mauro B. (2022) A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine. Centre for Economic Policy Research, London, 31 p. URL: <https://cepr.org/system/files/2022-06/BlueprintReconstructionUkraine.pdf> (Accessed 14 September 2022).
12. The European Union and Ukraine. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/FS_22_3862 (Accessed 21 September 2022).
13. *U YeS rozghliadaiut' try stsenarii finansovoi pidtrymky Ukrainy pid chas vijny* [The EU is considering three scenarios of financial support for Ukraine during the war]. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/31/7374380/> (Accessed 14 September 2022).
14. Statista. Total bilateral aid commitments to Ukraine between January 24 and October 3, 2022, by type and country or organization (in billion euros). URL: <https://www.statista.com/statistics/1303432/total-bilateral-aid-to-ukraine/> (Accessed 4 October 2022).
15. World Bank. World Development Indicators. Updated:09/16/2022. URL: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (Accessed 18 September 2022).
16. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. [State Statistics Service of Ukraine]. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (Accessed 18 September 2022).
17. IMF. Coordinated Direct Investment Survey. WORLD URL: <https://data.imf.org/?sk=40313609-F037-48C1-84B1-E1F1CE54D6D5&sl=1482331048410> (Accessed 18 September 2022).
18. EUROSTAT. All valid permits by age, sex and citizenship on 31 December of each year (migr_resvas). URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (Accessed 18 October 2022).
19. Distance between countries / DistanceFromTo. URL: <https://www.distancefromto.net/countries.php> (Accessed 18 September 2022).
20. OECD. Query Wizard for International Development Statistics. URL: <https://stats.oecd.org/qwids> (Accessed 18 September 2022).

DETERMINANTS OF ECONOMIC AID OF EU MEMBER COUNTRIES TO UKRAINE IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Oleksandr I. Shnyrkov, Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine.

E-mail: aisch@ukr.net

Rita O. Zablotska, Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine.

E-mail: ritaz@ukr.net

Oleksii A. Chugaiev, Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine.

E-mail: alxcv@ukr.net

DOI 10.32342/2074-5354-2023-1-58-17

Keywords: *economic aid, financial support, donor countries, EU member states, Russia's military aggression, foreign trade*

JEL: *F45, J62*

The article examines the issue of economic assistance from EU member states to Ukraine to overcome the negative consequences of the Russian Federation's military aggression against Ukraine. In the economic literature, the issue of Russia's military aggression against Ukraine is focused mainly on the analysis of sanctions and other measures aimed at increasing pressure on the Russian economy and reducing its potential for military aggression. Less attention in the literature has been paid to the supportive measures for countries that have suffered from external military aggression. Therefore, the analysis of systematic data on the economic aid of the EU countries to Ukraine will provide an opportunity to identify factors of the economic aid from the Western countries, namely the EU and its sectoral distribution.

The article proves that the issue of maintaining macroeconomic stability becomes fundamentally important for Ukraine on the back of an increase of its military expenditures, a substantial decrease in budget revenues, the need to maintain a certain level of social expenditures, a significant decrease in export potential and a partial Russian infrastructure blockade. That is why the EU's financial support for Ukraine looks more important than ever.

The article proposes economic-mathematical models based on the regression-correlation method for determining the determinants of EU economic aid to Ukraine. The results of the analysis show that total aid to Ukraine is significantly correlated with the donor country's trade relations with Ukraine, the presence of a common border with the Russian Federation, and is inversely proportional to the size of the donor country's economy. Countries with a larger share of migrants from Ukraine are the largest providers of financial aid to Ukraine. Humanitarian aid significantly correlates only with imports to Ukraine. Military aid depends on the size of the donor's economy and the presence of a common border with the Russian Federation. No evidence was found of the influence of the following indicators on aid to Ukraine: direct investment in Ukraine, distance from Ukraine, total development aid to the countries of the world.

The research allows to conclude that among the EU member states the main donors during the Russian-Ukrainian war were Germany, Poland and France and in relative terms – the Baltic states and Poland. The future development of the Ukrainian economy and foreign trade in general and in particular with EU member states will largely depend on the restoration of the country's destroyed export structure and access to the seas.

Одержано 28.12.2022.